

په مزین بالندان دیوانا جزیریدا

ابوعبید عبدالله زیاب

پشکا زمانی کوردی، کولیزا زمان، زانکویا نه وروز، هه ریمی کوردستان، عێراق.

په سه ندکرن: 2020/07 به لاکرن: 2020/09 به لاکرن: 2020/09 <https://doi.org/10.26436/hjuoz.2020.8.3.626>

پۆخته:

جیهانا ده وروبه ری مه یا تژییه ژ دهنگ ورهنگ و دیمه نین جوان کو بدهستی ئافرینه ره کی ب هیز و شیان هاتیه دروستکرن و مروّقیه شیا به بو هه ر تشته کی ناهه کی هه لیز تیریت و سالوخه تین ئه وان بده ته دیارکرن، ئی دگه ل ئه فی چه ندی ژی هنده ک تشت ل بیافین جوداجودا د سروشتی ژیا نا مروّقیه تییدا پیدای ب زمانه کی تابهت دکه ت ژ بو تیگه هشتنا هنده ک دوخ و رویدانین نه دیار و نامو ، ئه و زمان ژی زمانه کی په رمزی و جه فه نگییه ، تا کو ده ربیرینی ژ گرنگی و بوها و رامانین جیاوازا بکه ت . دبیا فی ئه ده ببیدا و ب تابه ته تی جیهانا تژی په رمز و راز و نهینین سوفیگه ری ، په رمز و جه فه نگی رو له کی ئیکجار گرنگ دگین بو ده رختنا جیهانا فه شارتی و سه یرو سه رنج راکیشا کو سوفی ب چافین خو دبینیت و ب زمانه کی ئاسایی و ئاشکرا نه شیت ئه وان رهوش و رویدانان ده ربیریت . هه لبه ت بکارئینانا بالنده یان ژی وه کو په رمز بو مروّقیه سوفی و که سانین کو ریکا راسته قینه هه لیز تیرینه بوویه ئه گه ری دروستکرنا نفیسینین پر بها ، و هوزانقانی سوفی ژی خه ملاندنا په یقین هوزانین وی ب ئه فی بابه تیقه یه . ب فی رهنگی دیوانا هوزانقان جزیری ژی هژماره کا زۆر یا بالنده یان بخوّقه گرتیه کو هه ر ئیک لدویف تابه ته مندی و سالوخه تین سروشتی یین خو هه گری په رمز و جه فه نگی تابه ته تن . ئه ف فه کولینه ژی ریخوشکه ره که بو دانه نیاسینا ئه وان بالنده یان و هه ره سا ده رختنا سیمایین گریدا ی ب بابه تین په رمزی لده ف هوزانقانی سوفی . هژمارا بکار ئینانا وان بالنده یان و ئاشکرا کرنا رمان و مه به ستین فه شارتی ل پشت په رمزین ناهه هه ر بالنده یه کی، بو ئه فی مه به ستی ژی فه کولینی پیشه کیه ک و دوو ته وه رین سه ره کی بخوّقه گرتیه کو ته وه ری ئیکی بابه تی تیورییه ل سه ر تیگه هه ی په رمز و گرنگیا وی، ته وه ری دووی ژی پراکتیزه کرنا په رمزی بالنده یین بکارهاتی دیوانا جزیریدا بخوّقه دگریت و لدوماهیکی گرنگترین ئه نجامین فه کولینی هاتینه دیار کرن .

په یقین سه ره کی: په رمز، بالنده ، هوزان، سوفی، جزیری.

1. پیشه کی

دروستکرن ، به ئی دهوزانا سوفیگه ری دا هنده ک په رمز وینه یین هه قیشک دنافرینن کو د کارن ئه وان وینه یان دنا ف دل و ده رون و میشکی خوینه ری دا دروست بکه ن وئه وان سالوخه ت و تابه ته مندی هونه ری کو بو ئه وان په زمان داینه دیارکرن، ببیته ئه گه ری نزیک و په یوندی دناقه به را ده ربیرینین هوزانقانی و خوینه ری هوزانی.

بکار ئینانا په رمز و ده ربیرینین په رمزی لده ف هوزانقانی سوفی دبیه ئیک ژ ئالوزترین بابه تین گریدا یی ب هوزانی فه ، چونکه هوزانقانی سوفی هندی دشباندا بیت ، رمان و تیگه هین زۆرتر و ئالوزتر بده ته په یقین هوزانا خو ، ب هه مان راده ژی ئالوزیا تیگه هشتنا ئه وان په یقان بو وه رگری دئ ب زه حمه تر بیت و ژ به ئه فی ئه گه ری یه کو خوینه ری خو نه چا ر دکه ت پیزانینین به رفره هتر سه به ا به تین په رمزی وه ربگریت .

بالنده یان دکولتور و ئه ده بیاتا کوردی دا ، ئاماده بوونه کا که فن و به رفره هه یه . دهنگ خوشیا وان ، رهنگین په رین وان، فرینا وان هه رده م جهی سه رنج راکیشانا مروّقی و تابه ته تی هوزانقان بوویه ، ئه فجا ئه و بالنده یه چ خه یالی وئه فسانه یی بن یانژی که توار، ژبه ر ئه وان تابه ته مندی، بوویه ئه گه ری دروستکرنا په رمزین جوداجودا و فه گیرانا چیرو کین جودا جودا . ب کارئینانا دیارده یین سروشتی وئو تشتین دنا ف جیهانی دا کو دهوزانا کوردی دا رهنگه دایه وه کو بابه تین په رمزی هه ژی فه کولین ورافه کرنین هویر و کویره ، چونکه بکارئینانا ناهین بالنده یان لده ف هنده ک ژ هوزانقان ئامازه یه ب بها وگرنگی و لیکچوونا وینه یین کو ل پیش چافین هوزانقانی دا دهیته کیشان و تیگه هشتن و رافه کرنا وان ب رمان ئیخستنا ئه وان دیمه نان بو خوینه ری چیژ و خوشیه کا دیتر دگه هینیت .

په رمز و جه فه نگان ئه و شیان هه نه کو د ریره وی ده می و میژووی دا توشی گورانکاری ببن و چه ندین تیگه ه و رامانین نوی ژی بهینه

2. تہوہری ئیکئی

1.2. پرمز ژلایی زمانیفه:

هندهک رویدان و راستی دجیہانا مه دا هه نه کو سہرفہی ہزر و لوژیکا مہ نہ بو نیاسینا ئہوانان چ ئامرازہکی تابیہت ددہست دا نینہ داکو دہربرینئی ژ ئہوان راستیا بکەت و سالوخەتین وان رویدانان بدہتہ دیار کرن ، ژبہرہندی مه بفہر دیت داکو ژ ئامرازہکی ئافرانیدی (پہمز) ئ سود و مفای وەرگیرین.

د ژۆرہیین فہرہ نگیان زمانی دا زارافی پرمز یان ہیما یان جہفہنگ ل ہمبہر پھیفا (symbol) ہاتیہ بکار ئینان کو دبنہرہت دا ژ (کاری یونانی (symbollein) وەرگیراوه له (sam) به واتای (له گەل) و (bollein) به واتای (بایہ خدان و ریز لیتان) پیکہاتووه ((1 و د زمانی دا ب واتایا (نیشان و نوینہر و نوما) ہاتیہ خویا کرن و د زمانین (ئینگلیزی دا (symbol) و له فرہنسیدا (symbole) و له روسی دا (cumbol) و له ئیسپانی دا (simbolo) بہم شیوہیہ له زمانی فارسی دا زاراوہی (رمز ،سمبل ،سیمبول و نماد) بہ کار دہیتریتی ((2. ئہف زارافہیہ د ہمی بوارین ژیانا مروقی دا رہنگفہ دایہ بتابیہتی د ئہدہبیات و روشنبریی دا روبہرہکی بہرفرہ بخوئہ دگریت ، ہر چہندہ لدہسپیکئی بشیوہکی سہرہتایی بوویہ، بہ لئ دگەل پیشکەفتنا ژیانا مروفاہیتی و بہرفرہ ہبوونا کومەلگہان و ئالوزیا ژیانئی پرمز و ہیما ژئ بہرہف ئالوزیی چوونہ.

2.2. چہمک و تیگہہین (پہمز):

زارافی پرمزئی تیگہہکی بہرفرہ بخوئہ گرتیہ کو بشیوہکی ہویر پیناسہیہکا تمام بو نہ ہاتیہ دانان، بو نمونہ ((پہمز بو ئہوی تشتئی گشتی دہیتہ گوتن کو دہربرینئی ژ بابہتہکی بہشی دکەت و ئہف بابہتین بہشی ژئ و ہسا زیندینہ کو دشیاندایہ میشکی مروقی داگیر بکەت ((3 دشیین بیژین سیمبول ((بو ئہوی تشتی دہیتہ گوتن کو باہرا پتر بو ئہو تشتی کو ہمی رامانی ددہت، ئانکو سیمبول بریتہ ژ تشتہک یان کەسەک یان ہلویستہک ژبو کارہکی یان تشتہکی دیتر کو رامانا زمانی بخوئہ بگریت وزیدہ باری رامانین دیتر))4 دپیناسہکا دیتردا ہاتیہ کو ((پہمز تشتہکە ژ جیہانا ہست پیکری و ہہژی وەرگرتن و ئہزموئی یہ ب ریکا ہستان، کو ب تشتہکی ژ جیہانا نہنیاس ونہ بہرہست کری ئانکو ب دہربرینہکا دیتر ژلی تیگہہی راستہ وخو و نہنیاس ئامازہدان پی دہیتہدان، ب مەرچہکی کو ئہف ئامازہیہ لسہر بنہمایہکی ریککەفتی نہبیت وئہو تیگہہہ ژئ بنتی تیگہہکی راستہ وخو و پشتراستکری بخوئہ نہگریت ((5. لدیف ئہفی پیناسی سیمبول ئانکو پرمز ئہو تشتہ کو لدیف بہرچاؤ وەرگرتنا ہزا ئامادہیا وەرگری بشیت واتاہیکی دہربخیت ئانکو چہندین واتا بہینہ بہرہم ئینان وئہو ئامازہیہ بشین بشیوہیہکی نہراستہ وخو لدہف وەرگری مەرہم ومہبہستان شروئہ بکەت، (ئیریک

فروم) پیناسہیہکا گشتی تر ددہتہ زمانی پرمزی و دبیتت ((زمانی پرمزی) زمانہکە کو سہر بورین دہروونی و ہستی و ہزری ب شیوہی دیاردین ہستی و راستی دجیہانا دہرفہدا دہیتہ دہربرین و وەکو ئہفی چہندی دہینہ نیشانان کو مروق مژلی کارہکی یہ یانژی ریدانہک دجیہانا ہست پیکری دا دہینہ رویدان ((6 ديسان لدیف پیناسہیہکا دیتر "سیمبول ((دہربرین گشتی و تیگہہین مہزنن ب ریکا بابہتین بہشی، بہ لئ ئہف بابہت و وینہیین بہشی و ہسا د زیندی نہ کو میشکی مروقی داگیر دکەت ((7 واتہ بکار ئینانا بابہتین پرمزی دبیتہ ئہگری ہندی کو ژلایہکی فہ پھیف و زاراؤ، واتایین بہرفرہتر ومہزنتر بخوئہ بگریت وژلایہکی دیترفہ پەبوہندیہکا باشتر وکاریکہتر بہبیت بو نمونہ (گوستاف یونگ) د ئہفی باوہریی دایہ و دبیتت ((ژبہر کو گەلگ تشت د سہرفہی تیگہہشتنا مروقی دایہ ، ئہم بہردہوام پیندقینہ کو زارافین پرمزی بکاربینن تاکو ہندہک تیگہہان نیشان بدہین کو بزہحمەت بشین پیناسہکی بو دابنیتین ئانکو بدروستامی ژئ تیگہہین ئہفہ ئہو بہلگہیہ کو ب ریکا وئ ، ئہوانان ہمی ئابین و وینہ یین پرمزی بکار دئینن ((8 ب کارئینانا پرمز وجہفہنگان دناؤ ئہدہب و ہونہر و رەوشہنبیری و داب و نہریتین کومەلگہا مروفاہیتی، میژوویہ کا کەفان بخوئہ گریتہ، لئ وەکو ریبارہکا ئہدہبی ل جیہانی ل دوماہیتین چہرخی نوزدی دا سہر ہلدایہ ئانکو ((ئہم زاراوہیہ ل سالی 1886 دا له فرہنسا وەک زاراوہیہکی ئہدہبی و شیعری دہرکەوت ((9.

3.2. بیافی (پہمز) ئ دناؤ ئہدہبیاتی دا:

ہر چاوابیت بکارئینانا پرمزان ب تابیہتی دبیاقی ئہدہبیاتی دا بوویہ ئہگری دروستکرنا زمانہکی تابیہت و وەکو ئہم دزانین ژبہر ئہفان ئہگری بہری نہو ئامازہ پی ہاتینہ دان (ریبازا سیمبولیزم) ئ دروست بوویہ ، بہ لئ دگەل ئہفی چہندی ژئ بکارئینانا پرمز و جہ فہنگان میژوویہکا گەلک کەقنتر ژئہفی ریبازا دیارکری بخوئہ دگریت بو نمونہ ((د یونانا کەقندا کو جہی فہیلہسوفین مہزنہ ، گەلک گرنگی ب پرمز و سیمبولان ہاتیہ دان و بہلگہژی بو ئہفی ئاخفنتی ہبوونا تیورا لاسایی کرنی یہ لدہف ئہفلاتونی کو پشتی دانانا ئہفی تیوری، بابہتی پرمزی بوویہ جہی پویتہ پیدانا گەلک فہیلہسوف و زانایان ((10 و زیدہباری ئہفی چہندی ئہف راستیہ ژئ ناہیتہ ژبیرکرن کو پشتی دہرکەفتنا ئابینی ئیسلامی و ہببوونا ریبازا سوفیکہریی ، فہلسفہیا سوفیکہی ریکوشکەرہک بوو، کو بابہتی پرمز و جہفہنگی بیافی خو دناؤ ئہدہبیاتی و بتابیہتی دہوزانی ولدہف ہوزانقائین سوفی دا ببینیت و ہوزانقائی سوفی بشیت ب ریکا دہربرین پرمزی ئانکو جہفہنگی ، ئہفی بابہتی دناؤ ہوزانین خودا بکار بینن ، چونکہ پرمز ب خو ژدایک بووی ہونہرییہ و پەبوہندیہکا موکوم ب ہوزانی فہ ہہیہ ئانکو ب دہربرینہکا دیتر دشیین بیژین کو

زمان ژبو دهربرینا رamanan پتر مفای ژ په مزوجه‌نه‌نگان و هردگریت و په‌مژ نانکو سیمبول ژی د باهرا پتریا زانستین مروّقی دا بکار دهیت به‌لی دناڤه‌ده‌بیاتی دا بکارئینانا وی جیاوازیه‌کا دیتر بخوفه دبینیت ل ههمیر زانستین دیتر ، هه‌روه‌سا د هوزان و تی‌کستین سوفی‌گری ژی دناڤه‌بیاتی ده‌ده‌بیاتی دا ، جهه‌کی تابیته بو دیارکرنا مه‌رحین فه‌شارتین هوزانقانی سوفی ژی هاتیه بکارئینان ب ریکا گروپه‌ک ژ زاراقین تابیته د زمانی سوفی‌گری دا کو په‌یوه‌ندی ب وینه‌یین په‌مزین ده‌ده‌بیاتا سوفی‌گری فه‌ه‌یه ، نه‌ف وینه‌یه باهرا پتر ب ناڤین تستان و دیارده‌یین سروشستی و هه‌ست پیکری و هکو هه‌تاڤ ، شه‌ف ، روژ ، رویبار ، زهریا ، داروبه‌ر و با ... هتد ، بخوفه‌دگریت کو هه‌ر ئیک ژ نه‌وان دیاردان ژکه‌فن و هره دهوزانا سوفی‌گری دا و هکو کلپه‌ک و نامازه‌یه‌که بو وه‌رگرتا رمانین فه‌شارتین هوزانقانی سوفی دا و ئیک ژ نه‌وان په‌مز و سیمبولین کو بوویه جهی پویته پیدانا هوزانقانی سوفی ، بکارئینانا ناڤین بالنده‌یانه ، نه‌و په‌مزین کو ژرفینا بالنده‌یان هاتیه دروستکرین ، دهربرینه ژ په‌یوه‌ندیا دناڤه‌را نه‌رد و نه‌سمانی دا و لیدف قورئانا پیروز ، دناڤه‌را بالنده‌یاند نه‌زمانه‌کی تابیته هه‌یه کو پیغه‌مبه‌ر (سلیمان) ژ نه‌زمانی وان تیدگه‌هشت و هه‌روه‌سا د قورئانا پیروز دا په‌یفا(الگیر) نانکو بالنده‌ دگه‌ل رamanan (چاره‌نقیس) دا هاتیه هه‌قبه‌رکرن بو نمونه ((وکل إنسان الزمانه‌ گائره فی عنقه))¹⁵ و نه‌ف روه‌نکرنه بو بکارئینانا سیمبولا بالنده‌ی د سوره‌تین (نحل ، نایه‌تا ۳ ، سوره‌یس ، نایه‌تین ۳ ، - ۷) ژی هاتیه دیتن ، ده‌ف (ابن عربی) په‌یفا (الگیر) بریتیه ژ ((هزر و نه‌دیشه‌یین روه‌ن کو دگه‌ل روناها روحی دیار و ناشکه‌را دبیت و گیانه‌کی زیندی کو ب په‌ر و چه‌نگین خوشی و ماندی بوونی به‌ره‌ف عرشئ خودئ فه‌دچیت)¹⁶ هه‌ر لسه‌ر نه‌فئ بنه‌مایئ د چپروکا پیغه‌مبه‌ر (ئیبراهیم) ی دا د قورئانا پیروز دا هاتیه دیارکرنه ده‌می پیغه‌مبه‌ر (ئیبراهیم) داخاز ژ خودئ دکه‌ت ((رب ارنی کیف تحیی الموتی))¹⁷ هه‌ر وه‌ک ل رamanan ویدا دیاره کو سه‌بارت چاوانیا زیندی کرنا مریان ژینا پشتی مرنئ و بکارئینانا چه‌ندین بالنده‌یان و سه‌رژ ی کرنا وان و دیتنا مرن و ژینا دووباره‌یا وان ب ریکا هیژا خودئ ، وینه و دهربرینین په‌مزی هاتینه نیشاندان . که واته گرنگی پیدان ب په‌مزین بالنده‌یان میژویه‌کا که‌فتار هه‌یه د فه‌ره‌نگا په‌مزاندا بشپوه‌یه‌کی ناشکه‌را هاتیه گوتن کو: ((د ئیسلامی دا بالنده‌ ب شپوه‌یه‌کی تابیته په‌مزی فریشته‌یانه))¹⁸ و وینه یی بالنده‌یان و هه‌بوونا چه‌نگ و په‌ران دیسان د قورئانا پیروزدا هاتیه دپواتکرین ((اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي فَاجَرِ اَلْسَمِ وَاَتِ وَاَلْاَوْجِ جَاعِلِ اَلْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا اُولٰٓئِیْ اٰجْحَبَهُ مَعْتٰی ؤُیْلَ اٰبٍ وُزْبِ اَعِ))¹⁹ دفتیره‌دا هاتیه دیار کرن کو فریشته‌ خودانئ چه‌نگه‌کی یانژی دوو یان سی یان چار چه‌نگانه و نه‌ف چه‌نده د ئایینین کو باوه‌ری ب خودئ ئیکانه هه‌نه هاتیه سه‌لماندن کو فریشته‌یین نه‌سمانی چه‌نگ و په‌ر هه‌نه به‌لی هه‌ر چاوا بیت

سیمبول د نه‌ده‌بیاتی‌دا ب گشتی ((حه‌قیقه‌ت و ئایدیاکان له‌ریگی شاعیر یان نوسه‌ریکه‌وه وینه‌یه‌کی به‌رچاو و دیار په‌یدا ده‌که‌ن))¹¹ و ب شپوه‌یه‌کی تابیته‌ی د هوزانا سوفی‌گری دا ((هوزانقانی سوفی دناڤه‌به‌ره‌می خو دا ب به‌رفره‌می جه‌فه‌نگ ب کار دهینا و هه‌ر په‌یغه‌کا ببا چه‌فه‌نگ ژلی و اتایا خو یا سه‌ره‌کی و فه‌ره‌نگی و اتایه‌کا ده‌لالی ژی هه‌بوو کو یا فه‌شارتی بوو و سوفی پیدفی ب فه‌شارتتا هزرو بیرین خو ل پشت په‌یقان بوون))¹² واته هوزانقانی عارف ، نه‌فینا مه‌جازی دکه‌ته نامرازه‌ک بو گه‌هشتن ب نه‌فینا راسته‌قیمه و هه‌تا‌ه‌تایی و نه‌ف د خوئی تابیته‌ی روحی یی هوزانقانی دبیته نه‌گری فه‌کرنا چاقین ده‌روونی یا وی و ژبه رهندي په‌کو یی نه‌چاره نه‌وان نه‌ینیان بشپوئ په‌مز و جه‌فه‌نگ بکار بینیت که واته سیمبول دهوزانی دا ریکه‌کا په‌یوه‌ندی و فه‌گوه‌استنا هزر و بیرایه‌کو په‌یف و زرافه‌ ژلی و اتایا خو یا دروست ، ره‌نگه‌دانه‌کا و اتایی و وینه‌یین جورب جورب ژی بخوفه‌دگریت کو د نه‌نجام دا دبیته نه‌گری نازراندن و ره‌نگه‌دانا هه‌ست و سوزین هه‌مه‌ره‌نگ لده‌ف خوینه‌ری ، ره‌نگه‌ ژبه‌ر نه‌فی نه‌گری بیت کو تیگه‌هشتنا سیمبولئ دی پیچک یا ب زه‌حمت بیت “ چونکه هزه‌کا کویر بخوفه‌ه‌لگریت و هوزانا سوفی‌گری ژی نه‌زمون و سه‌ربوره‌کا که‌فن ده‌فی بواریدا هه‌یه و که‌سایه‌تیا هوزانقانی و چه‌وانیا هزرکرنا وی و مه‌به‌ستین وی دناڤه‌ هوزانا سوفی‌گری ریدا بریکا بکارئینانا په‌یف و زاراقین په‌مزی ده‌ینه دست نیشانکرین و خو یاکرن و نه‌گری بکارئینانا نه‌وان په‌مز و چه‌فه‌نگان ژی بو نه‌فی چه‌ندی دزفریت کو ((سوفیه‌کان هه‌ر له‌کونه‌وه نه‌یان ویستوه‌ه‌کلکی له‌ نه‌ینه‌کانیان بگن ، بو په‌کاره‌ینانی په‌مز لایان زور باو بوویه و حال و هه‌لوپستانه‌ی که به‌سه‌ر سوفیدا دین و نه‌و راستیانه‌ی بویان ده‌رده‌که‌ویت شتی غیبی و نه‌بینراون ، له‌به‌ر نه‌وه به‌وشه‌ی ناسایی گوتن‌اگرین و ده‌رنابریین))¹³ د فیره‌دا ده‌ینه دیارکرین کو هوزانقانی سوفی هنده‌ک نه‌ینیان دزانن و دبینن کو نه‌شین دهربرینی ژی بکه‌ن ژبه‌ر هندي په‌نایی بو بابه‌تی په‌مزی دبه‌ن “ نه‌گری وی ژی بو فی چه‌ندی دزفریت کو ((گرنگترین بابه‌تی پیداگریا سوفیان کو نامانجا سه‌ره‌کی و تمامی گه‌شتین خو بین نه‌ینی(سپرو سولوکی) خو دادن ، نه‌فینا خودئ و گه‌هشتن ب زاتی وی په‌ده‌فی جیهانی دا ، ب دهربرینه‌کا دیتر سوفی که‌سایه‌تیا خو و هکو په‌یره‌وکه‌ری ئایینی دلوقانی و نه‌فینداریا خودئ دادن چونکه ده‌فی باوه‌ری دانه‌کو نه‌ف هه‌بوونه و نه‌و هه‌می تشتین دناڤدار هه‌می ب خودئ فه‌ده‌ینه گریدان))¹⁴ واته په‌مز ئیک ژ تابیته‌یین زمانی عارفانه و بکارئینانا زمانی په‌مزی دناڤه‌را هوزانقانی سوفی دزاقین سه‌ربورین وان بین تاکه‌که‌سیدا هه‌فپشکه .

4.2. گرنگی و تابیته تمه‌ندیته په‌مزی بالنده‌یان:

ههست و سوز و کهسایه تیا هوزانقانی بخو دکهت و وهکو خودیکه کی بیت کو لایه نین دهروونی وهشارتیین کهسایه تیا هوزانقانی ددهته خویاکرن و ژلایه کی دیترفه نونیه رایه تیا کهسانین دهروروبه رین هوزانقانی ددهته خویا کرن .

د دیوانا جزیری دا بالنده چه ندین پولین هه مه رینگ و سه رنج راکیش دگرتن کو بشیوهی رهمزی ولژیر کاریگه ریا ههست و سوزین دهروونی هوزانقانی هه و روله دهینه بهرچاقکرن، هر وهسا دناق دیوانا وی دا ناقین چه ندین بالنده یان دناق جیهانا هوزانیا وی دا رهنگه دایه، هه رچه نده مه لایی جزیری دناق دیوانا خودا چه ندین جارن په یقین (گهر ، مورغ ، فهرخ) دووباره کرینه یانژی دگه له که جهاندا (بهریری دل ، مورغی نیم بسمل) ژی ئینانه بهل باهرا پتیا جهختکرنا مه لسره ناقین تاییه تین بالنده یانه دیدارکرنا رمانین رهمزین وانانه دناق هوزانی دار، که بوچی وب چ مهرهم وچاوا هاتییه بکارئینان.

1- بلبل: بالنده یه کی دهنگ خوشه وجهه کی تاییهت د باهرا پتیا دیوانین هوزانقانی کورد دا هه یه وهه بالنده یه ژبلی ناقی (بلبل) چه ندین ناقین دیتر ژی هه یه وهه ژی (عه نده لیب) د عه ره بیدا و (هه زار) د فارسی دا وجزیری هنده که جارن ناقی (گهر مورغ) ژی بو هه فی پالنده ی بکارئینایه . هه بالنده یه خودانی رهنگه کی تاییه ته و ریتم و موسیقایه کا خوش و دلگیر دناق دهنگی وی دایه بشیوه یه کی گشتی د هه بیاتیدا (بلبل ، رهمزی مروغی هه فینداره کول هه مبه ره هه فیندارا خو گله وگازنده یان دکهت وهه فینا خو بو وی دیار دکهت))
21 دناق هوزانین جزیری ژی دا بلبل رهمزی کهسایه تی وهه زرا بی سنورا وی ی ل هه مبه ره هه فینا وی بو خودی کو دهربرینی ژ سوز وهه فینا خو دکهت .

بلبل د دیوانا جزیری دا پتر ژ هه می ناقین دیترین بالنده یان هاتییه هه لیزارتن و دشیین بیژین خوشتقی ترین بالنده یه لدهف جزیری و ناماره یه بو رهمزی هه فینداری کو ب دیتنا گولان دهست ب ناخفتن و ستران گوتنی دکهت، و دهشت و گولستانی تژی دهنگی خو دکهت و بهر دهوام دخوینیت“ بهل دهمی نه بوونا گولان دی دهست ب نالینی کت وهه فه چه نده بخو ددهمه کی دایه کو گول وگولزار ژی لدهف هوزانقانی سوفی رهمز وجهه فه نکه . وب دیتنا زورینه یا رهمزسانان گول دهربرینه ژ جوانی و نیشانه یه که ژ جوانیا خودی و ئیکه ژ باشترین نمونه یا جیهانا سوفیگه ری کو مروغی هه فیندار بهر دهوام ژبو دیدارکرنا نه یینین دهرونی خو بی په نای دبه نه بهر گولان و بو هه وان نه یینین خو ددرکنین، هه روسا د هه بیاتا کوردی دا و نه خاسمه دیدوانا جزیری دا ناقی چه ندین جورین گولان هاتییه دیدارکرن ژ وانا (نیرگز ، سوسن ، چیچک ، سونبول ، ره یحان ..) بو نمونه جزیری دبیریت :

ره یحان و سونبول تی هه نه سه د چیچک و گول تی هه نه

چه نگین فریشته یان وهکو چه نگین بالنده یین جیهانی نابیت . بالنده د بهرهمین سوفیگه رییدا دهرینا گیانی سوفیه بهر هه رف جهه کی نه دیار کو هه ردهم نازار و نه خوشیین دهروونیا خو ب دیارکرنا نا و وینه یی بالنده یه کی یان دهنگین وان یان فرینا وان بهر هه رف هه سمایی و دروستکه ری خو ددهته دیدارکرن و گرنگی بیانا سوفیان ژبو بالنده یان د بهرهمین عرفانی دا و رافه کرنا وان د رمانین رهمزیدانه ، بو نمونه (دهمی هوزانقانی سوفی بهحسی نه فسا خو دکهت و هه دیمه نه وهکو هنده که بالنده یان دیدارین کو ب فرینا خو هه ئاسته نگین گه شتا خو بو لایی خودی هه ردهم ب شیوه ی بالنده یه کی ددهنه دیدارکرن))²⁰ که واته ب ریکا بکار ئینانا رهمزین بالنده یان لدهف هوزانقانی ، بهر دهیا هه زوخه یالی رهنگینتر دبیت، چونکه رهمز دهیته هه زمارتن ئیک ژ دیارترین جورین وینه یین خه یالی. هه ده بیاتا کوردی ژی تریه ژ بابه تین رهمز و جهه فه نگی بتاییه تی بهرهمین سوفیگه ری کو ره و ریشالین خو دویر و کویر برینه و گرنکیا ب کارئینانا رهمزین بالنده یان ژی بو هه وان تاییه تمه ندیان دزقریت ، هه وین کو لدهف بالنده یان بخو هه یی وهکو چه نکه وپه ر و دهنگ و فرینا وان وگه شتین وان د هه سمایی دا و ژبه ر هندی یه کو هوزانقانی سوفی هه ردهم پیکول کرینه هه وان نه یینین ریکا خودی په رستی و هه وان هه زمون و سه ربورین خو ل پشت رهمزاندان هه شیرن ب تاییه تی هه خوشی و نه خوشی و نازار و هه شکه نه یین کو توشی هه وان دین ب ریکا رهمزین ناقین بالنده یان په رده پوش بکن هه ژی ژلایی بابه تیغه پشتی قوناغین هه سیاریا روحی ، واته هه قوناغین کو روحی مروغی ره وشا خو د جهه کی نه دیداردا دبیت و ناگه هه ئاسته نگین ژ فرینا خو بو ولاتی ره سه نی خودا دبیت و دکاریت بهر هه رف بهر دهوامیا گه شتا خو بچیت و ژبه هه فان هه گه رانه کو بهر هه فیا خو بو گه شتا دناق نه فسا خودا دی ده سپیکهت و ب ریکا رهمزی بالنده ی بهر هه رف جهی مه به سترار ری که فیت .

3. ته وه ری دووی

3.1. رهمزین بالندان لدهف مه لایی جزیری:

ب بهر یخودان و هه زکرنه کا هویر دهورانین جزیری دا ، دشیین روبه ره کی بهر هه رفه ژ رهمز و سیمبولین بکارهاتی دهورانین وی دا ببینن کو بازنه یی هه فان سیمبولان دگه له که وینه یین سروشتی دا هاتییه وهرگرتن وهکو هه سمان ، که وکه ب ، روژ ، گول و گیا و با وجورین گیانه وهه ران... هتد، کو ئیک ژ سیمایی هه ره دیارن دیدوانا وی ب ناقین بالنده یان هاتییه خه ملاندن وجهه کی تاییهت دناق دیوانا وی دا بو خو داگیر کرینه و دبیت گرنگترین ژیده ر بیت بو بکار ئینانا هه مه رهنکیا هه وان وهکو بابه ته کی رهمزی بو بده سته ئینانا نارمانچ و ناره زوینن گریدایی ب ناخی هوزانقانی هه ، هه له بهت هه ر بالنده یه کی ژی سالوخته و تاییه تمه ندیین خو هه نه کو ژلایه کی هه نوینه رایه تیا

22 ټو به خچه یا گولزار خمی

زه رباف و بولبول تی هه نه

هر وهکو دیاره کو جزیری دقیر هدا وینه په کی جوان و سه رنج راکیش
ژ به ژن و بالا یارا خو ب په مزین ره یحان و سونبول و چیچک و گول کو
هر گوله که برهنگه کی نشان ژ سه و چاڅ و دیم و پیرچا یارا وی دکه ت،
پیشان دده ت. و هروهسا دگله نه فی چهنده فی په زمی بلبل ژ
دگله دتینیت دهمی کو یارا خو دبینیت وده ست ب په سنا جوانیا
به ژن و دیمی یارا خو دکه ت، دجه کی دیر دا جزیری دبیزیت
زولفین موعه نبر کاکولین بسکین سیاه رهنک سونبولین
تاتا ب داڅ داڅ فتلین چین چین ب مهستی سلسلین
بایی نه سیم تیک مهیلین وی قهسته خالا فلغلین
نه بلق ژقودهرت خه مملین وی بو غچه تی گول که مملین
تی عنده لیب و بولبولین روژ هاته بورجا سونبولین ل 308
هورانغان د وینه په کی هونه رهنده و جوان دا به حسی پرچ و بسکین
بهین عه نبرینا یارا خو دکه ت، بتایبه تی دده می کو بایی سیدی لی
دده ت و بلبل و عنده لیب ب هه بوونا دیار کرنا دیمی خوشه وستی
دخوین و ب که یفن، به لی دهمی دیار نه بوونا (گولی) ټانکو خوشه وستی
(بلبل) کو نه فیداری گولی په دکه فیه بهر ټاه و نالینان، ټانکو ب
دهر برینه کا دیر دهمی هورانغانی سوفی نه وان نیشانه بین خودی لی
به رزه دین و دیار نامین دکه قنه د رهوشه کی نه خوش و دژواردا
هه روه کی د نه فی نمونی دا یادیار :

کو شان له گیغان گولزار له و تین ژ بولبول ټاه و زار
شوونا گولان رستینه خار نیفا جهی گولزاری چرخ ل 104
هه روهسا دنمونه په کا دیر ژ دا هورانغان دهمی خو وهکو بلبله کی
دبینیت کو ب دوریا یارا خو (گول) خه مبار دبیت و دبیزیت:

دوور کرین ژ سونبولان چیچک و بشکو و گولان دل
مه ژ رهنکی بولبولان شوبه تی داغی لاله کر ل 116
دلی هورانغانی ژ دوریا خوشه وستی وی وهکو رهنکی سورئ لاله
برهنکی خوینی، هه ژی ټامازه کرنی په کو نافی (بلبل) ټانکو ب
عه ره بیا وی (عنده لیب) (35) جاران ددیوانا وی دا هاتیه
دووباره کرن.

2- باز : بالنده په کی نیچرفانه ، که له خه کی مه زن بی هه ی . (نیین
عه ره بی) (نه وی دده ته نیاسین بنا فی) (نسر) ټانکو (سه قهر) و ب
فارسی (عقاب)، ناقبری د نه فی باوه ری دایه کو (عقاب ټیکه مین
نقیسین (نه خش) و ټیکه مین عه قله و ژ بهر کو عه قلی ټیکه سهرتر
و بهر تره ژنه و تشتی کو دجهانا پیروزدا هه ژ بهر هندئ نه ف ناهه بیی
بو هاتیه دانان)) 23 . ب بوچونا (محمد امین دوسکی) (باز
جوره کی نه لوهی و چاقیت وی سپی نه و نه لوهی ژ هه ره مان عقابه
((24 . هه روهسا گه له که بوچوون هه نه کو بازب (شاهبان)
ټانکو (شاهین) دهیته ناسکرن، جیاوازی شاهین و بازی بتنی لسه ر

ټه نده زیا که له خی وان و رهنکین چاڅ و په رین وان دمینیت. هر
دیسان دگله که فهره ننگین زمانی دا ژخیزانا نه فی بالنده فی نافی)
شونقار) ژی هاتیه کو دبنه رت دا ژ په یغان ترکی یا (نه لوهی) ی
دهیت کو نه ف بالنده په ((باز بی چاڅ سپی په و ژ هه می جورین دی
بین بازی ب هیتره و گه له کی توند و زیره که و ژ بو نیچری دهیته
بکار ټینان)) . 25 ژناقین دیر (ته یغوون) ژی ژخیزانا (باز و شاهین
(ی دهیته هژمارتن سه باره ت نه فی بالنده فی هاتیه گوتن))
ته یغوون ژ (توغان) هاتی په ، بالنده کی گوشخوره ، شه هباز ،
شاهین)) 26 که واته دی شین بیژین نافی بالنده (باز، شاهباز ،
شاهین ، شونقار ، ته یغوون و عقاب) هه می لسه ر ټیک خیزانا بالنده بین
نیچریته و هه تا راده په کی زور ژی ژلایی بکار ټینان نافی وان و
سالوخه تین وان وهکو په مز ټانکو جه فنه نگ دناڅ نه ده بیاتا سوفیگری
دا هه قشکیه کا مه زن بخوڅه دگریت و بکار ټینان نه فی بالنده وهکو
په مز بو فی چهنده دزفریت کو نه ف بالنده په ((سروشته کی کیفی بی
هه ی (په مزه که بو مروفی، به ری کو بچیه دجهانا سوفیاتیی)
ولدیف غه ریزه و خوشین خو دچیت و بو خو پیکولی دکه ت“ به لی
دهمی نه دهیته په روه رده کرن (لیدیف پله بین سوفیاتیی) داخازیا
وی لیدیف داخازیا خودی دبیت و دبیته خودانی وی و نه و تشتی کو
سوفی دقیت ژ لیدیف خواستا خودی دی بیت)) 27 ، که واته نه ف
بالنده په په زمی سوفی راسته قینه په کو دگه شتا مه عه ویا خو دا
به ره ف راستی پینگانان دهاڅیزیت و دکه فیه د بن سیبه را دلوفانیا
خودی دا . هه روهسا ژ سالوخه تین گرنک بین دیر بو نه فی بالنده ی
وهکو په مز دهیته گوتن کو ((بازی نیچری هه می دهمان د په مز و
سیمبولان دا په یوه ندی ب هه تافی هه هه بویه و ژ بهر کو نه فی
بالنده ی رهنکین چاقین سپی و زه هه بوونه ، سروشته کی درنده یی
هه په وگه له که بلند ژی دشتت بفریت)) 28 ، هه روهسا گه له که جاران
دبه ره مین سوفیگری دا بو په زمی (میرو شیخ و شاه) ژی هاتیه
بکار ټینان چونکه ((شاه و میر مه زنتین و ټیکه مین هیزه ب جوره کی
وهکو هه تافی په دناڅ به را نه رد و نه سماني دا و دراستیدا شاه وینه یی
هیژا خودی په لسه ر نه ردی و ژ بهر نه فی چهنده ی په کو باز (د
به ره مین سوفیاتیی دا) نوینه رو مه هدرئ دناڅ به را شاه و نه ردی په
((29 ، که واته چهنده ی سالوخه ت دهیته کو مغه کرن دناڅ په زمی نه فی
بالنده ی دا وهکو (هیژ ، بیریژی، لوژیک و عه قل و بلندفرین) هه می
سالوخه تین مروغین سوفی نه کو ټیخسیری زیندانا گیانی نه و ب ریکا
خو ماندی کره کا زور و ته په سه رکرننا خواست و غه ریزه بین مادی
و دنیا یی و ب هاریکاریا پیر و شیخه کی زانا ټانکو عاقلی بزافکه ر ،
زیندانا گیانی دشکینیت و دگه هیته جیهانا نمونه یی وده بوونا خودی
دا ژناڅ دچیت ، دراستیدا ناقین هه می نه فان بالنده بین رافکه ر دناڅ
دیوانا جزیری دا ب روهنی دیار و ټاشکه رایه بو نمونه دهمی دبیزیت:
پیره مه رد م عاشقم ټیرو مورادا من ببه خش

یا حبیبی یا مرادی یا منی قلبی المرید

فرعقلی من لهیبی میل باز و عقاب

ژاب روحی میل ما انحل فی نار جلید ل112

دقیره دا هوزانقان داخازا ب جه هاتنا هیفین خۆ دکهت وعقل وهوشی خۆ ب (باز و عقاب) لیکچواندیه کو شیانیت فرینی هه نه و گیانی وی ژێ نه گهری نه فینیا خودی وهکو به فری د ناه ناگری دا دبوهریت ونامینیت ، کهواته لقیره دا ب ناسکه رای عه قل و هوش ب په رمزی (عقاب و یاز) هاتیه دیارکرن . دیسان هوزانقان د نمونه یا هوزانیا (نهی شه هه نشا هی موعه ههم) دا دبیزیت :

شاهباز نه چه نده په روزای ب بالا بیت ورهت

دی دنیف توراته بیت وصهیدی شونقاری ته بی ل266

ههروهکی بهری نهو نامازه پی هاتیه دان کو ئیک ژ سالوخه تین بالندهی (باز) هیز و شیان و (شاهباز) ژ (باز) ی ب هیزتره ، به لی هه رچاوا بیت (شونقار) ژ هه می جورین دیترین بازان ب هیزتره ولدیف نه فی دیرا هوزانی دا هوزانقان وهکو په مزه ک بو هیز وشیان شاهبازی، ئانکو نه وان سوفی بین کو په یین وان بهرز و بلندن دده ته دیارکرن، لی هه رچاوا بیت هه ر دیسان دکه فیه تورا نچیرا (شونقار) دا کو نامازه و په مزه بو هیز و شیان و دهسته لاتا (شیخ و شاه و میر) ی، ئانکو ب دهربرینه کا دیتر سوفی هه می ده مان پیدفی ب شیخ و ریبه ر و ریژانه کی یه .

د نمونه یه کا دیتر ژ دیوانی دا هاتیه :

زهی شاهین وشه هبازی ب نازو غه مزه وغه نجان

چ ته یغون بوو دپه روزای وه شیرین دامه بهر په نجان ل334

دقیره دا هوزانقان نازکی و نامازه یین چاقان و نه و لقینا یارا خوب بو سه رنج راکیشانا وی ب (شاهین و شه باز) ئ لیکچواندیه و خۆ ب بالندهی (ته یغون) لیکچواندیه کو ده می نه وان لقینا دبینیت ، هه رچه ند نه و وهکو بالندهی (ته یغون) بی ب هیز و شیان بیت ، به لی هه ر دیسان دکه فیه بهر په نجه یین نه وان نازو عشو ه یین خوشه ویستا خۆ و خۆ ل هه مبه ر وی بیه یزوی بی شیان دبینیت .

هه ژێ گوتنی یه کو دیوانا جزیری دا باز (3) جارن (شه هباز یان شاهباز) (5) جارن ، (شاهین) (4) جارن (ته یغون) (3) جارن و شونقار (3) جارن هاتیه بکارئینان

3- هود هود : نه ف بالندهیه ب دوو تشتان بی بهرنیاسه یا ئیکی ژبه رلیک نیزیکیا ده نگگی وی ب ناقی و یقه و یا دووی ژبه ر هه بوونا تانجه کی لسره سره وی . د نه ده بیاتا جیهانی دا ب تایبه تی ل ولاتی (چین) ئ نه ف بالندهیه په رمزی گه هاندنا په یاما نه سمانی یه و د قورئانا پیروز ژێ دا ، ناماده بوونا نه فی بالندهی ، ری نیشاندهر و گه هینه ری په یامی یه و دچپروکا دناقبه را (سلیمان) پیغه مبه ر و شاه ژن (بلقیس) ل ده قه را (سبا) ل ولاتی (یه مهن) دا ، نه ف چه نده هاتیه دوویاتکرن د سوره تا (نمل) دا هاتیه نفیسین (وما تغفل الگیر

فقال مالی أرى الهدد أم كان من الغالین))³⁰ هود هود بو نه فی

پیغه مبه ری د په یا (شهود) دا دهیته دانان کو دبیت شیخی بهریقه تی بیت بو (سلیمان) ی بو گه هشتن ب راستیا که مالی، چونکه نه ف بالندهیه نوینه رایه تیا نه فی چه ندی دکهت کو چ که سه ک د ریکا خودی دا به رزه نه بیت و ب هه بوونا نه فی په رمزی مروغ د هه بوونا خودا نه وی ریکی بگریته بهر ، نه وا کو وی دگه هینته خودی وهروه سا لدویف بوچوونا زوبه ی عارفان ناقی (هود هود) ژ ناقی (هادی) ئانکو (هدایت) هاتیه وه رگرتن و نه فی ناقی دکه نه په مزه ک بو ری نیشاندهری راستیی و گه هاندنا په یاما راستیی نه وا کو لده ف خودی بو مروقان هاتیه دانان، کهواته هود هود د سوفیگه ریی دا په رمزی پیشه وا ورپه ری نه فینداران و سوفیانه بو ریکا خودی. ناقی (هود هود) (9) جارن ددیوانا جزیری دا بکارهاتیه وه رده م ب بالندهیه کی هاتیه دیارکرن گه هینه ری دهنگ و باسانه دناقبه را نه فینداران دا و د هوزانه کی دا دبیزیت :

سوله یمانیمه نه ز دیسا سه حه ر هود هود بشارهت دا

جواب ئانی ژ به لقیسا حال وسور عبارهت دا

ب جان نه ز خواهش کرم عیسا ده ما وی نه و شارهت دا ل334 دی بنین کو هوزانقانی خۆ ب (سلیمان) پیغه مبه ری لیکچواندیه و بالنده (هود هود) مزگینه کا خوش ژلایی (بلقیس) ئ فه بو وی یا ئینای . نه فه دده م کی دایه کو وهکو پیغه مبه ر (عیسا) ی لی هاتیه کو دوباره زیندی بوویه فه ژبه ر نه وی مزگینییی . کهواته لقیره دا هود هود دبیته په مزه ک بو هوزانقانی کو دهنگ و باسه کی خوش بو وی ل نه سمانی ئینایه . هه ر دیسان د هوزانا (موحبه تی محنهت د زورن) دا (3) جارن ناقی (هود هود) هاتیه :

پور مولازم تیم لقایی مامه حه تا مولته قایی

من رحی شیرین ددایی هود هود نه ر مزگین بدایه

هود هودی رچوانی غه بیی سه د خه بهر شیرین ژ جه بیی ل222

هود هودی وی په مزرازی بابو نه و چو گو فت وسازی ل223

کهواته لقیره دا (هود هود) ری نیشانده ر و زانایی غه بیی یه کو نه وی نه ئینیا دناقبه را هوزانقانی سوفی و خودی دا دزانیت و په یاما خوش بو هوزانقانی دئینیت ، نه ف بالندهیه (9) جارا دیوانا جزیری دا هاتیه نیشاندان .

4- سی وقاز : نه ف بالندهیه بی بهرنیاسه ب جوانیا خۆ و ناما ده بوونا وان یا گرئدایه ب ناقی فه ، کهواته دبیت قاز په رمزی پاقرئی بیت وهروه سا رهنگی سپیی قازی ژێ نامازه ک بیت بو جل و به رگین سپی ئانکو د ده می ری و ره سمین (حه ج و عومه ر) بیت کو جل و به رگین سپی بین ئیجرامی دکه نه به رخو . هوزانقان د هوزانا (چومه ته ماشا چه من) دا (7) جارن ناقی نه فی بالندهی بکار دئینیت کو نزیکه ک ب (7) جار زفرینه لدور که عبا پیروز کهواته سی وقاز لده ف جزیری په رمزی مروقین خودی په رسته د ده می بریفه چوونا وان و

عیباده‌تا وان ده‌مبه‌ر که‌عبی دا و ب جوانی وه‌سفا وان دکه‌ت و دبیزیت :

پم مه د دل چوو و گاز ره‌وچه یی باغی مه‌جاز
مه‌ست و خه‌رامان ب ساز لی د مه‌شن سی وقاز ل 133
دقیره دا دیمه‌نی مروقیین خودی په‌رست و عیباده‌تا وان ب جوانی
لده‌ف هوزانقانی هاتیه پیشاندان. دیسان هوزانقان د هوزانا (عاشق
ئه‌ر جاره‌ک) دا دبیزیت :

نیزگزیین قامه‌ت زومورود سه‌رگران هاتن هه‌رام چار ئه‌ بجه‌ان ب
ره‌ف ره‌ف لی ب مه‌ش تین سی وقاز ل 127
هه‌ر وه‌کی دباره کو هوزانقان (سی وقاز) ان بشیوی کوم کومه
دببیت کو د هه‌ر چار کوژیاندا بشیوازه‌کی ری‌کخستی وب پییا
خو دیار دکهن و هاتوچوویی دکهن ومژیلی عیباده‌تا خودی نه، ئه‌ف
په‌مزه (سی وقاز) ددیوانا جزیری دا (9) جاران هاتینه‌ نفیسین.

5- هوما : ژ ئه‌وان بالنده‌یانه کو پشتی (باز) ی ججه‌کی گرنگ د
ئه‌وده‌بیاتا گه‌له‌ک ملله‌تان دا بخوفه‌ گرتیه . د په‌رتوکین نیاسینا
بالنده‌یان دا ژ په‌یقا (*Gypetus barbatus*) یا یونانی
هاتیه وه‌رگرتن و دبیزن (باز و ئه‌لهو) بالنده‌یین رافکریننه‌ کو
گوشخورن ، لی ئه‌ف بالنده‌یه باهرا پتر گوشتی مرار و هه‌ستیگان
دخون، لده‌ف هنده‌ک زانایان ژئ هه‌ف بالنده‌یه‌کی ئه‌فسانه‌یی یه و چ
هه‌بوونا خو نینه و پی‌زاین لسه‌ر ئه‌فی بالنده‌ی یان نینه یا نژی ب
شاشی دگه‌ل بالنده‌یین دیتر وه‌کو (باز و شاهین) ئ ل قه‌لم دده‌ن.
به‌لی هه‌ر چاوا بیت بالنده‌یه‌که کو د ئه‌فسانه‌یاند ب په‌مزی خوشی
وده‌وله‌ت و پادشاهی ده‌یته نیاسین ، که‌واته (بالنده‌یه‌کی
ئه‌فسانه‌یی یه ، ئه‌ف بالنده‌یه سیبهری ل هه‌ر که‌سی بکه‌ت ، دی
شادی و خوشی بنه باهرا وی)³¹ دقیره دا سیبهر ئه‌فی بالنده‌ی
گرنگیا خو یا هه‌ی بو‌گه‌شتنا ئه‌وی که‌سی بو‌ خوشی وده‌سته‌لاتی
، دگه‌ل په‌یقا (سیبهر) په‌یقا (فر) ژئ ئه‌وان په‌مزان ده‌یته
هژمارتن کو په‌یوه‌ندیه کا موکوم ب بالنده‌ی (هوما) فه‌هه‌یه چونکه
ئیک ژ ستوینین گرنگین شاهان (فر) یا یه‌زدانیه، د ئه‌ده‌بیاتا
روژه‌لاتی دا ، گه‌له‌ک جاران به‌حسی فه‌را شاهان هاتیه کرن ، و ئه‌ف
بابه‌ته که‌فتیه به‌رفه‌کولینان کو (فه‌ر) وه‌کو په‌مزه‌کی یه کو
هیزا شاهان لیدی فه‌زا خودی ده‌ته دیار کرن، دکیم و زیده‌بوونا
فه‌ری وچاوانیا بده‌ستغه‌ئینانا وی تابه‌ته‌ندیه‌کا گرنگ بوویه لسه‌ر
ژ ده‌ست دانا هیژئ و لسه‌ر زیده بوونا هیژئ دا)³² وه‌بوونا
بکارئینانا بالنده‌یا (هوما) د ئه‌ده‌بیاتا سوفیگه‌ری ژئ دا یا دیار و
به‌رچاچه کو ئه‌رکی وی نوینه‌رایه‌تیا پی‌نگه‌هشتنا که‌سانه بو‌ بده‌ستغه
ئینانا هیژ و ده‌سته‌لاتی کو خودی دایه وان دکه‌ت و هه‌روه‌سا د
گه‌له‌ک جهان دا به‌حسی ئه‌فی بالنده‌ی ده‌یته‌کرن ده‌می سوفی بو‌
ماوه‌یه‌کی دیریژ دچنه د ره‌وشا گوشه‌نشینی (خلوت ، عزلت) و دگه‌ل
بده‌ستغه‌ئینان و هه‌بوونا فه‌ناعه‌تی لده‌ف وان . ده‌وزانا (گه‌ر ژئ

حور سرشتی) دا جزیری بالنده‌ی (هوما) دگه‌ل بالنده‌یین (باز)
ته‌یغون و شونقار) دئینیت و دبیزیت :

هه‌ر دلی بازی صه‌فه‌ت دی صه‌یدی ته‌یغونه‌ک وه‌بی
وپه‌روازا هوما یی په‌نجه‌یی شونقار ب ل 76
هوزانقان ب هه‌بوونا زانینا (فر) بو‌ بالنده‌یی (هوما) دیاردکه‌ت کو
هه‌ر چه‌ند ئه‌و که‌سه یی کو (فر) و فرینا هوما یی هه‌بیت چیدبیت
ببیته نیچری نیچرفانه‌کی ژ خو‌ به‌یترترو ب شیانتر “ ئانکو ب ده‌ربینه
کا دیتر هیژ لسه‌ر هیژه‌کا دیتر دجیهانی دا هه‌یه .

جزیری ده‌وزانه‌کا دیترا به‌حسی سیبهر ئه‌فی بالنده‌ی دکه‌ت، کو
وه‌ک سالوخه‌ته‌ک ده‌یته ده‌ست نیشانکرن بو‌ هیژا (هوما) ی بو‌ ئه‌وی
که‌سی یی سیبهر ئه‌فی بالنده‌ی لسه‌ر هاتییه دانان، بو‌ نمونه‌ ده‌می
دبیزیت :

سایه‌نوما یی جبه‌ه‌تی نه‌قش و خه‌گی ژ قودره‌تی
نوقگه‌ و حه‌رف و جه‌زه‌تی بال و په‌رین هوما یی زولف
بال و په‌رین صه‌فه‌ت هوما سایه‌ل جبه‌ه‌تی نوما ل 195
دقیره دا جزیری به‌حسی سایه‌ ئانکو ئه‌و سیبهر ل ئه‌نیا خوشتقی
خودا دببیت دکه‌ت و ئه‌وان نه‌خش و جوانیا خودی کو ب شکلی خال
و پیت و نیشانان دیاردکه‌ت، ب ریکا ئه‌و بسکین وی وه‌کو بالنده‌یی
هوما ده‌یته دیارکرن و سیبهر بسان ژئ دکه‌فیته سه‌ر دیم و رووی
خوشتقیا وی. هه‌ژی گوتنییه بکارئینانا بالنده‌ی (هوما) ل دیوانا
جزیری دا (7) جاران هاتیه ده‌رخستن .

6- غوراب : نا‌فی ئه‌فی بالنده‌ی بشیوی (غراب ، زاغ ژکوما غریبان
، غرابین د فارسیدا (کلاغ) و د کوردی دا (قه‌ره‌رش) هاتیه . لیدی
ئه‌و تابه‌ته‌ندیین سروشتی کو ئه‌فی بالنده‌ی لده‌ف هه‌نه باهرا پتر د
رامنن نکه‌تیف ئانکو خرابدا هاتیه بکارئینان بو‌ نمونه ره‌نگی وی
یی ره‌ش ، کریتیا وی و ره‌گه‌زدوزیا نا‌فی وی (زاغ) دگه‌ل زارافی
کو د قورئانا پیروز دا (مازاغ) وه‌ه‌ماهه‌نگیا وی دگه‌ل زفستانی
وده‌نگی وی یی نه‌خوش و ب باوه‌را گه‌له‌ک که‌سان ده‌نگی وی
ئامازه‌یه بو‌ نه‌خوشی وجودا بوون و مرئی و ویرانی. د بابه‌تین
روونبیزی دا ب تابه‌تی لیکچواندن (پرچا ره‌ش و شه‌فا تاری) ب
غوراب وزاغ هاتیه لیکچواندن و د بابه‌تین په‌مزی دا (غوراب ب) نفس
اماره) هاتیه نا‌فکرن ، هه‌روه‌سا که‌فئانتیا سالوخه‌تین ئه‌فی بالنده‌ی
هه‌روه‌ک د قورئانا پیروز سوره (مائده) ئابه‌تا (31) دا هاتیه بو‌ ده‌می
شه‌ری هه‌ر دوو کورین (ئادهم) ی دزقریت ده‌می کو (قابیل) (هابیل)
(ی دکوریت و بو‌ ماوی) چه‌ند روزان نزانیکا که‌له‌خی وی چ لی بکه‌ت
و پاشی دوو قه‌ل (غوراب) ده‌ین و پشتی شه‌ری دنا‌قبه‌را و اندا ئیک
ژ وان ده‌یته کوشتن و ئه‌وا دی ، قه‌لا کوشتی ل بن ئاخی فه‌دشیریت
ژبه‌ر ئه‌فی ئه‌گه‌ری یه کو ئه‌ف بالنده‌یه په‌یاما نه‌خوشی و دیراتی و مرئی
دئینیت و ئه‌ده‌بیاتا سوفیگه‌ری ژئ دا هه‌رده‌م په‌مزی تاریاتی وه‌اتنا

دریژم هیستریخ خوینی و هکی چافی دبارانی ل 276
 دقیره دا هوزانقان که سایه تیا خو ب بالندهیی (گویین) لیکچواندییبه
 کو دهمی ژ خوشنقییا خو دیر که تیه و ئاه و نالینان سر ددهت
 وروندکتن وی ژی وهکو خوینی لپهاتینه و زیده بوونا روندکان ژی ب
 تاقین بارانی لیکچواندییبه . ههروهسا د هوزانا (هی دهر) قالو : بلی
 (بی دا ، جزیری دیمه نه کی جوان و سرنج راکیش ژهنده که فیندارین
 خودی ددهت دیار کرن دهمی کو هنده ک ژ ئه وانان ب په لاتینک و
 هنده ک ژی ی ب بالندهیی (گویین) ئ لیکچواندییبه و دبیزیت :

ئی بری عهینی به قایی باده نوشی عشقی بوو
 بوویی مه حوی فه تایی عاشقی بی چاره بوو
 ئیک ژ وان په روانه بوو سو هت و فغانه ک ژئ نه هات
 وان ته شهبهی گویینی ب ئاه و ناله بوو ل 254

په لاتینک ل هه مبه ر ئه قینا خو دسوزیت و ژناق دچیت ودهنگ ژئ
 ناهیت ، به لئ (گویین) د سوتنا ئه قینا خو دا بو خودی ب ئاه
 و نالینانه و دنگین نالینا وان ژ بیچاره ئیا وان دیار و ئاشکه رایه .
 ههروهک دیار ، بالندهی (گویین) لدهف جزیری په مزئی مروفه کی
 ئه فینداره و ژبه دوری یا ئه فیندارا وی به رده وام دنالینی دایه وهک
 دیمه نی ئه وان سوفیانه کو بتنی جهه کی دهست نیشان دکن و
 به رده وام زکری خودی دکن و زکری ئه وان ژئ وهکه فیه ک ب دهنگی
 بالندهیی (گویین) فه هه یه . که واته ل دهف هوزانقان جزیری ئه ف
 بالندهیه بو په مزئی خرابیی نییه ، به لکو په مزئی باشیی و مروقی
 ئه فینداره .

8- قومری : ئه ف بالندهیه (جوره کی کوترین کیفی یه کو دهنه کی
 خوش هه یه و جوره کی پور دینکی لسه سره ری وی دا یادیاره)³⁴
 ئه ف بالندهیه ب جوانی ودهنگ خوشی ناف ودهنگه و دبیت بو په مزئی
 که یف خوشی و شادیی بهیته بکارئینان دهمی لقینی ژئ سرنجا
 که سانین به رامبه ر بو خو رادکیشیت . هوزانقان جزیری د هوزانا)
 سه ردهت ئایی که وسه ری) دا په مزئی ئه فی بالندهی بو خه ملاندنا
 پرچا خوشنقییا خو بکار دئینت و دبیزیت :

نه ترک و به لگ و شه تریان
 بازو عوقاب و قومری یان سه یره سه حه ر ب تایی زولف ل 159
 دهمی سپیده ئه و خه ملا نه ترک و به لگ و شه تری وهکی بالنده یین باز
 و عوقاب و قومری لسه ر پرچا وی دا هاتوچوو و سه مایی دکن . هه ر
 وهسا هوزانقان د هوزانه کا دیر دا بو دنگ خوشیا ئه فی بالندهی
 دگه ل (بلبل) ئ دئینت و دبیزیت :

قومری و بولبول دخوینین
 لئ عه جه ب ئه و خوه ش دمین
 هه ر سه حه ر مه حبوب دبینن عنده لیب قیرا ته بایه ل 226
 ئینانا ناقی بالنده (قومری) ، (4) جاران د دیوانی دیار بوویه .

9- موی : ناقی ئه فی بالندهی د زمانی هندی دا (موی) هاتیه و ژبه ر
 سالوخه تی وی وهکو سالوخه تی مروقی دهمی ئاخفتنی دا ب باشی

وه زئی ژفستانئ ئانکو به رزه بوونا ریکا لدهف سو فیان بوویه .
 دهوزانا (من ددل کوقان هه زاران) دا جزیری دبیزیت :
 ئه ز دبیم ئاخ زه مانه و دی قیامه ت رابتن
 له و شه فا تاری
 کشاندی ونهشت ئه سوده غوراب ل 70
 هوزانقانی ب جوانی رهنگی تارباتیا دنایی ب (غوراب) ئ
 لیکچواندییبه و ئه و گورانکاریین ل جیهانی دا روی ددهن نه ئاسایینه و
 روزا قیامه تی ئینایه پیش چاقین هوزانقانی و تارباتیا رهشا وهکی
 رهنگی قه لی یا لسه ر دناییی داگرتی ب جوانی وینه دکه ت .

ههروهسا دهوزانا (ئیروز شه هکاسا سورئ) دا جزیری دیسان ئامازه
 ب رهنگی رهشی قه لی ددهت لئ ب په یفا (زاغ) ناف دکه ت و دبیزیت :
 رهف رهف نه هشتن زاغ زاغ
 دانینه دل من داغ داغ
 دی کی بمینیت ساغ ساغ وهستانه له شکه ر صه ف صه ف ل 161
 هوزانقان د ئه فان دوو دیران دا په مزئی (زاغ) بکار دئینت بو
 سالوخدانا ئیش و ئازار و نه خوشی و دیمه نین کو ب دلئ هوزانقانی
 نینه ، چونکه وهکو له شکه ره کی شه رخواز ریژ ب ریژ راهه ستیاینه
 و داخین رهش و دژوار ل دلی دکن . جهی ئامازه پیدانئیه ئینانا په یفا
 (غوراب و زاغ) (8) جاران ددیوانا جزیری دا دووباره بوویه .

7- گویین : بالندهیه کی رافکه ره کو هیزا بینین و بیستنه کا زور یا
 هه ی و بو خو چ هیلین نینه به لکو لسه ر داران جهه کی بو خو
 ده لبرئین یانژی لسه ر که فنه هیلیفانکین قه له ره شان دژین ژبه ره ئه فی
 چه ندیبه کو ئه ف بالندهیه ب به خت رهشی ژئ نافداره ، چونکه دناف
 کافلان دا دژیت و دهنگی ئه فی بالندهی ژئ په مزئی نه خوشیی یه . د
 عه ره بیدا ب (بوم) و دفارسی دا (جغد) و د کوردی دا (کوند)
 دهیته گوتن ، د ئه فسانه یین هندی دا (لاکشمی) خوداوهندی سامان
 و به رفه هیی لسه ر گویینه کی بی سواره و ئه ف چه نده ئامازه یه بو
 به ختی سبی لدهف وان ، به لئ د ئه ده بیاتا روژه لاتی و ب تاییه ت و
 د ناف فارس و عه ره بان دا په مزئی به خت رهشی یه و دناف ئه ده بیاتا
 سوفیگه ری ژئ دا ئه ف بالندهیه ژبه رکو دناف کافلان و دیر ژ ئاقه دانیی
 دژیت ب (په مزئی مروقین سوفی یین کو خو دیر دکن ژ خه لکانه کین
 دیر (عزلت) دیار دکه ت)³³ دهیته ، هه ر چه ند لدهف چه ندین
 هوزانقانی عارف په مزئی ئه وان که سانه کو بی ئاگه هن ژ جیهانا
 ده وروبه ری خو ، لدهف هنده ک عارفین دیر دهنگی ئه فی بالندهی
 دناف کافلان ئه و کافلان کو ددهمه کیدا خه لکی هزاران ئومید و هیقیان
 ئافاکریبون و نهو ژئ بی بویه کافل و په مزه ک بو نالینا وان بو
 خوشیین کو به ری هنگی هه بوونه و نهو جهی خو بو خه م و نه خوشیان
 قالا کریه .

دناف دیوانا جزیری دا بالندهی (گویین) د (6) جهان دا دووباره
 بوویه ول وان جهین دهست نیشانکری ژئ (خه م و ئاه و نالین) ئ بو
 ئه فی بالندهی دووپات دکه ت بو نمونه دبیزیت :
 ژکوفانا ته شیرینی
 دنالم شوبهی گویینی

ہوزانقان د فیرہ دا دبیزیت مادہم نارمانج خودی یہ و ئو مہ بستہ ، پیدقی دکت مروفا دەسپیکئی خو بدتہ نیاسین بو نیاسینا خودی خو. نافی (عنقا) سی جارن ددیوانا جزیریدا ہاتہ دیار کرن .
 ددیوانا جزیری نافی ہندہ ژ بالندہیین دیتر وکو (گاوس ، بے ، کہ بوتہر ، کبک) ژی ہاتہ ئو ژی بتنی ئیک جار ئەف نافعہ دناؤ ہوزانین وی دا رننگفہ دایہ . بو ہر ئیک ژوان ژی نمونہ ہوزانیا جزیری ہاتینہ دیار کرن:

جہوری ہندی دئی کشینت ہەر کہ سی گاوسدقیت

گہوہر و دورا یہ تیم بی تہرکی سہر تیتن گہلب 68

لفیرہدا (گاوس) پدمزی ئوان کہ سانین خودی پەرستہ کو دبیتنا بہہشتی ہمی ہیقی و خوزیین وانہ کو پیدقیہ بو گہشتن ب ئو ہی جہی ماندی بوونہ کا زور پیدقیت و بو گہشتن بو نارمانجا خو دبیت سہری خو ژی دانیتہ سہر ئانکو پیدقیہ ہہ دارا گہلہ کہ تشیتن نہ خوش بگریت .

ئو کہ بکی خہرامان کو دکوزی ل قہ بوہات

شاهینئی قہ چایی تہ غافول ژ خوہ راگرت 78

لفیرہ دا (کبک) ئانکو (کہو) بالندہیہ کہ کو ب دہنگی خو ئانکو قہب قہبا خو بناؤ و دہنگہ بو نیچرکنا کہوین دیتر بکار دہیت ، بہ لی د ئہ فی ہوزانی دا جزیری ب جوانی نیچرکنا وی ب دستی (شاهینئی قہ چایی) ددہتہ دیار کرن .

ئو دل من وک کہ بووتہر نابتن کہس لہومہکت

لہو د فی توری وہ دا کہفتی مہ دین سہد شاہباز 126

ہوزانقان دیمہ نہ کی جوان و سہرنج راکیش ددہتہ دیار کرن، ئو ژی ددہمہ کی کو دل خو ب بالندہی (کبوتر) ئان (کوتر) قہ بی گریڈای و ئەف بالندہیہ ژی پدمزی مروقین سادہ و بی ئہ زمون ددہتہ دیار کرن کو ل ہمبہر بالندی (شاہباز) خودان ئہ زمون بی بوویہ نیچر ددہمہ کی دا کو (شاہباز) ب خو بالندہیہ کی پاقچی یہ و دادا ئہ قینا خودایی قہ بہند بوونہ .

خون کو ژ دل ب مہوج بیت ئہ شکی رھوان مہ تینہ خہ ی

نیل ژ دیدہیان دزیت کہفتنہ نافی شوبھی بہ ی

153

دئہ فی ہوزانی دا "جزیری دیار دکت کو ئو دہمی ژ خوشتقییا خو دیر دکہ قیت و ہند روندکان دریزیت و ئو روندکہ ہند زورن ب ئەندازہیا رویباری (نیل) و مروفا ب خو وکو (پی) ئانکو (و ہردہک) دکہ قیتہ دناؤ ئوئی نافی دا . ئەف دیمہنہ و لیچواندنا خو ب بالندہی (پی) ددہمہ کی دایہ کو ئەف بالندہیہ پدمزی و سواسی و پاقچی دہیت. دناؤ بہرہمیین سوفیاتینیدا دیار دبیت کو ہر دہم گرنگی ب پاقڑ راگرتنا جل و ہر گین خو ددہن ژ بہر ہندی بہر دہوام دناؤ نافی دانہ .

ہاتہ ل قہلمدان و د گہلہ کہ جہان دا نافی (مہوج) و د کوردی دا (توک ، توتاک) ژی بوہاتیہ دانان و گہلہ کہ جارن نافی ئہ فی بالندہی تیکہلی شہ کری دکن داکو دگل مروقان بزیت بہر دہوام شہ کری د دہ فی ئہ فی بالندہی دکن داکو ئاخفتنن وی ژی شیرین بیت (کہ سکتایا رننگین پیرین وی ئہر کہ کی گرنگ دناؤ سوفیان و زنجیرہیین شیخ و میران دا دگریت کو سوفی ب ریکا (فنا فی اللہ) خوازیری وی یہ)³⁵. جزیری ددیوانا خودا (3) جارن نافی ئہ فی بالندہی دینیت و دبیزیت :

خوش خہرامی ئہ ز غولامی نازکی شیرین کہلامی

مہی یا ئہ یوان مہ قامی دل ژمن بر دل ژمن 206

10- عنقا : دگہلہ کہ بہرہمیین ئہ دہبی ب تاییہتی سوفیگری دا نافی ئہ فی بالندہی پیش چاؤ دکہ قیت کو داستیدا بالندہیہ کی خہ یالی وئہفسانہیی یہ کو ژلی نافی وی چ ہہ بوونہ کہ بو نینہ و د ئہفسانہ یاندا پدمزی راستیا فہشارتی و بوئہوہرہ کی نہ دیار وئہشوناسہ . نافی ئہ فی بالندہی د عہریددا (عنقا) و دینگیلیزی دا (Phoenix) و د فارسی دا (ققنوس) ہاتہ ، ہەر چہ ندہ گہلہ کہ فہکوئہ ران نافی ئہ فی بالندہی وکو نافی (سیمرغ) دینن ب تاییہتی چیروکا (سیمرغ) یا ہوزنقانی عارفی بناؤ و دہنگی فارسان (عگار نیشابوری) کو (عنقا) و (سیمرغ) ہەر دوو د ئہنجام دا ژ پەرورہدہیین سوفیگری دہینہ ہژماردن (سیمرغ) لدہف (مگر) ی پدمزی مروقی تمام و ریہر و ریژانی ئوان کہ سانہ ئوین بو ریکا خودی پینگانان دہافیزن و د ہندہک بہرہمیین دیتر دا (سیمرغ) پدمزی ذاتی خودی بخویہ . ہەر چاوا بیت ئینانا نافی (عنقا) پدمزی شاہی بالندانہ کو سہر دہستہ یا کہرہما یہ کتا و نیشانہک ژ راستیا تمام ل قہلم ددہن. دشیین بیژین بو قہدیتنا خودی پیدقیہ مروفا دناؤ خودا ئوئی قہدیتنی بکت و خو بنیاسیت داکو خودی خو ژی بنیاسیت . جزیری دہوزانا (قہلبی مہ شوبی زیرہ) دا دبیزیت :

عہنقا نہ شکارا کہ سہ دافا تو بچین قہ

قہدی بادی ہوا ہا گرت 77

واتہ لفرہ دا جزیری ب ئاشکہ رایب ددہتہ دیار کرن کو ئەف بالندہیہ نہ دہیتہ گرتن و نیچر کرن وئو داؤ و خہ فکا کو بو دہیتہ قہدان ژی چ جارن بجم ناہین.

دہوزانا (مہحبوب ب دل بت ..) دا ژی جہخت لسہر ئہ فی گوتنی دکت کو ہہ بوونہ خودی دناؤ دل مروقی بخو دایہ و پیدقی دکت کو مروفا لیگہ ریانی دناؤ دہرون و ہہ بوونہ خو بخو دکت. ہەر وک دبیزیت :

مہحبوب ب دل بت مہ ب ئہ قراز چ حاجت عہنقا ب خوہ

بیتن فری و پہواز چ حاجت 79

100٪	119	سہ رجم
------	-----	--------

لدوماھیکے دا ریژہ یا بکار ہاتنا ناقتین بالندہیان ددیوانا جزیری دا دناف خشتہ پیکندا دیار دکہین ئه وژی بقی رہنگی خوارے :

4. ئه انجام

لدوماھیکا ئه قے قہ کولینی دے گہینہ ہندہ ئه انجامان کو دناف بابہ تی دا بکار ہاتہ ئه وژی بقی رہنگی خوارے نہ :

1- بالندہ وھکو رھمز دناف دیوانا جزیری دا جھکے گرنگ ودهستنی شانگری بخو قہ گرتینہ ہرئیک ژئوان بالندہیان لدیف تاپیہ دنیا خو نیشاندہری کہ سایہ تیا ہوزانقانی یا نژی نیشاندہری ناخی کہ سایہ تین دہوروبہری ہوزانقانی وسوفیتین دپتر نیشاندان داپہ .

2- ریژہ پیکاز ژورا بالندہیان لدیف سالوختین وان دناف دیوانا جزیری دا رہنگہ داپہ ، به لی بالندہیی (بولبول) دریزا ئیکے دا دھیت کو دبیت خوشتقی ترین بالندہ بیت لدہ جزیری و پاشان بالندہیی (باز) ب ہمی جورین خو قہ وھکو رھمزک ودهربرینک بو پلہ وپایہی گہ ہشتن ب ریکا خودے دناف ہوزانقانی وی دا بکار ہاتہ

3- باہرا پتریا دہربرینتین ہوزانقانی ب ریکا ہونہری لیکچوانندی ہاتینہ خہ ملاندن کو بشیت پھیقین ہوزانا خو و رھمز مروفان دناف کہ قل و قالبتین بالندہیان دا بہرچہ ستہ بکھت وھونہری ہوزانیا وی ب باشی ہاتہ دہربرین و گونچاندن .

4- ہمی ئه و بالندہیی ئامازہ پیکری دناف دیوانا جزیری دا دناف بہرہ مین سوفیگہری دا جھکے تاپیہت بو رھمز وقہ شارتنی بکار ہاتہ ئه قہ ژے ہر دیسان بو ئه وان نہتینان دزقریت کو دناقبہ را سوفیان ومروفیتین کو ریکا خودے پھرتی یی بو خو ہلبرارتیہ دزقریت وھتارادہ پیکے ژے ئه و دہربرینتین جزیری زور نژیکی و پھوہندی ب ہزو ئه ندیشہ پین گشتی یین رھمزین سوفیانقہ ہہیہ وئہ قہ خو بخو ئامازہ پھ بو ہوزانقان جزیری وچاوانیا سہرہدہری کرنا وی دگل ئه وان رھمزان وچاوانیا بکار ئینانا وان بو گہ ہشتن ب رامانا راستہ قینہ دناف ہوزانقانی وی دا وھکو ہوزانقانہ کئی سوفی خو بدہتہ خویاکرن

5- رھمزین بالندہیان لدہ جزیری باہرا پتر لدیف سالوختین باش پوزہ تیف قہ دچن بو نمونہ (بولبول ، باز ، عنقا ، قومری ..) بالندہ پین باشن لی بتنی بالندہیی (غوراب) جھکے تاری ونیگہ تیف بخو قہ دگریت ، ہرہوسا جزیری پیکول کریہ ب ریکا وھسفا جوانیا خوشتقیہ خو ” دیم و پوو و بسک و زلف و خہ ملا وی رھمز و نیشانہ ک ژ ہیزا خودایی پیشان بدہت .

5. ژیدہر

ریژا سہ دی	ھزارا بکار ہاتی	ناقتین بالندان		
		بولبول	بولبول	
29/41	35	32	بولبول	1
		3	عہندہ لیب	
17,65	21	4	باز	2
		5	شاہباز	
		4	شاہین	
		3	عقاب	
		3	شونقار	
		3	تہ یغون	
7,56	9	ھودھود		3
7,56	9	سی وقاز		4
6,72	8	7	غوراب	5
		1	زاغ	
5,88	7	ھوما		6
5,04	6	گوپین		7
3,36	4	قومری		8
2,52	3	گوگی		9
2,52	3	عہنقا		10
0,84	1	گاوس		11
0,84	1	کبک		12
0,84	1	کبوتہر		13
0,84	1	بگ		14

قورٹانا پیروز

پہرتوک بزمانی کوردی :

1. ابراهیم أحمد حسن، شعیری نایینی وسوفیگری له شیعره کوردییه کانی مه‌حوییا به‌راورد و ولیکولینه‌وه، نامه‌ی دوکتورا، زانکوی سه‌لاحه‌ددین، ئاداب، 1996.
2. هه‌مان ژیدهر، ل 7.
3. نه‌وزاد ئه‌حمده ئه‌سوده، فره‌ه‌نگی زاراو‌ه‌کانی ئه‌ده‌ب و زانسته مروقیه‌تی‌ه‌کان، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه تاران، 2015، ل 299.
4. بهرام مقدادی (د). دانش‌نامه‌ی نقد ادبی از افلاتون تا به‌امروز، چاپ دوم، چاپ دالاهو، تهران، 1397 ه.ش، ص 502.
5. تقی پور نامداریان، رمز و داستانهای رمزی در ادب فارسی، چاپ دوم، انتشارات علمی و فرهنگی، تهران، 1376 ه.ش، ص 14.
6. اریک فروم، زبان از یاد رفته، ترجمه ابراهیم امانت، انتشارات مروارید، تهران، 1349 ه.ش، ص 2.
7. محمود فتوحی، بلاغت تصویر، انتشارات سخن، تهران، 1385 ه.ش، ص 161.
8. کارل گوستاف یونگ، انسان و سمبول هایش، ترجمه محمود سلگانیه، چاپ سوم، انتشارات جامی، تهران، 1378 ه.ش، ص 24.
9. نه‌وزاد ئه‌حمده ئه‌سوده، فره‌ه‌نگی زاراو‌ه‌کانی ئه‌ده‌ب و زانسته مروقیه‌تی‌ه‌کان، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه ی تاران، 2015، ل 299.
10. کارل گولستاف یونگ، انسان و سمبول هایش، ص 38.
11. عه‌لی شه‌ریعه‌تی، زاراو‌ه‌ ناسی، وه‌رگیزان حسین سه‌ید ئه‌ده‌م چاپی دووم، چاپخانه‌ی گنج، سلیمانی، 2017، ل 64.
12. عیما‌د وه‌یسی خالد، چه‌ه‌نگ د هوزانا ریالیستیکا کوردی دا ده‌قه رابه‌هدینا 1991-1970 چاپخانه وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده، هه‌ولیر، 2004، ل 84.
13. ابراهیم أحمد حسن، شعیری نایینی وسوفیگری له شیعره کوردییه کانی مه‌حوییا به‌راورد و ولیکولینه‌وه، نامه‌ی دوکتورا، زانکوی سه‌لاحه‌ددین، ئاداب، 1996، ل 279.
14. د. خسرو فروشیدورد، درباره ادبیات و نقد ادبی، جلد اول، چاپ سوم، چاپخانه سپهر، انتشارات امیر کبیر، تهران، 1378 ه.ش، ص 318-319.
15. قورئانا پدیروز، سوره‌تا (الاسراو) نایه‌تا 13.
16. د. گل بابا سعیدی، فرهنگ اصطلاحات عرفانی ابن عربی، چاپ اول، انتشارات شفیعی، تهران، 1383 ه.ش، ص 495.
17. سوره‌تا (البقره) نایه‌تا 206.
18. الن شوالیه ژان وگر، فرهنگ نمادها، ترجمه سودابه فچاییلی چاپ اول، انتشارات جیحون، تهران، 1378 ه.ش، ص 197.
19. سوره‌تا (الفاجر) نایه‌تا 1.
20. تقی پور نامداریان، داستان پیامبران در کلیات شمس، چاپ دوم، انتشارات علمی و فرهنگی، 1364 ه.ش، ص 349.
21. د. محمد معین، حافف شیرین سخن، جلد دوم، چاپ دوم، چاپخانه‌ی مهارت، تهران، 1370 ه.ش، ص 571.
22. جزیری، دیوانا جزیری، به‌ره‌ه‌فکرن تحسین ابراهیم دوسکی، چاپا ئیکئی، چاپخانه هوارا، دهوک، 2000، ل 151.
23. د. گل بابا سعیدی، فرهنگ اصطلاحات عرفانی ابن عربی، ص 536.
24. محمد امین دوسکی، شروقه‌کرنا دیوانا مه‌لایی جزیری، به‌رگی ئیکئی، چاپا ئیکئی، دهوک، 2007، ل 430.
25. هه‌مان ژیدهر، به‌رگی سیتی، ل 1236.
26. محمد امین دوسکی، نشر و ه‌ه‌کرنا دیوانا جزیری، ص 234.
27. محمد رچا شفیعی کدکنی، منگق الگیر عگار نیشابوری، چاپ شانزدهم، تهران، 1397 ه.ش، ص 176.
6. په‌راویز
1. په‌خشان سابیر هه‌مه‌د (د)، ره‌مز له شیعری هاوچه‌رخ‌ی کوردی کرمانجی خوارووی کوردستان 1970-1991، چاپخانه‌ی حاجی هاشم، هه‌ولیر، 2012، ل 5.

28. رڪس وارتر ، دانش نامه‌ی اسانگر جهان ، ترجمه ابو القاسم اسماعيل پور ، تهران ، 1368 ه.ش. ص 546
29. ميراندا بروس ميت فورد ، فرهنگ مصور نماها و نشانه‌ها در جهان ، ترجمه ابو القاسم دادور ، زهرا تاران ، دانشگاه الزهرا ، تهران ، 1388 ه.ش ، ص 38 .
30. قورئانا پيروز ، سوره نمل ، ايه 17 .
31. محمد أمين دوسكى ، شروقه كرنا ديوانا مه لايي جزيري ، ل 235 .
32. ابو العلاء ، سود اور ، فره ايزدي در ائين پاشاهي ايران ، انتشارات ني تهران ، 1384 ه.ش. ص 140
33. محمد رجا شفيعي كدكني ، منگكي الكير ، عگار نيشابوري ، ص 179 .
34. هه مان ژيدهر ، ص 175 .
35. هه مان ژيدهر ، ص 172 .

رموز الطيور في ديوان الجزيري

الملخص:

العالم مليء بالاصوات واللوان والمظاهر الجميلة خلقها الخالق الجبار واستطاع الانسان ان يختار اسما لكل شئ وان يبين صفات كل شئ. مع ذلك فمن الطبيعي ان توجد بعض المصطلحات في الحياة اليومية والتي تحتاج الى لغة خاصة وذلك لتسهيل عملية ادراك وتفهم بعض الاحداث الغامضة والغريبة. ويشير الى ذلك اللغة بانها لغة رمزية للتعبير عن اهمية المعاني المختلفة. توجد العديد من الرموز والمصطلحات الغامضة في مجال الادب وتعكس اهميتها في اظهار تلك العالم المخفي مثل ما يتصوره الصوفي بعينه ولايستطيع ان يعبر عن تلك الاحداث بلغة اعتيادية اوبسيطة. فاستخدام الطيور كرمز للانسان المتصوف اصبح سبب في خلق الكتابه ذات المعنى وكذلك الشعر الصوفي تزين بالكلمات الشعرية. في هذا السياق لقد وجد ديوان الشاعر الجزيري العديد من الطيور وكل واحدة منها تحمل رمزا خاصا حسب الصفات الطبيعية. ويهدم هذا البحث الطريق الى التعرف تلك الطيور وكذلك اظهار خصائصها المتعلقة بالمواضيع الرمزية حسب الشعر الصوفي وكذلك بيان المعاني الخفية وراء هذه الرموز الخاصة باسم كل طير. يتكون هذا البحث من مقدمة ومحوران رئيسيان، المحور الاول يتناول الاطار النظري حول الرمزية اما المحور الثاني يتناول الجانب العملي لرموز المستخدمة للطيور في ديوان الجزيري، وفي نهاية هذا البحث تم التطرق الى اهم نتائج البحث.

الكلمات الدالة: رمز، الطير، الشعر، الصوفية ، الجزيري.

Birds symbols in Aljazeerai divan

Abstract:

The world is full of beautiful sounds, colors and wonderful views that were created by the Almighty. Human beings were able to name and show the features of everything around the world. However, it is quite normal the existence of a number of ambiguous daily terms that need a special language in order to facilitate the comprehension process. It refers to that language as a symbolic language to express the importance of the various meanings. A number of symbols and ambiguous terms exist which reflect its significance in highlighting and unveiling that hidden world just like the way how the Sufi imagine but cannot express the events by using an ordinary and simple language. The use of "birds" as a symbol of Sufi has become a reason for creating a meaningful writing as well as Sufi poetry adorned/decorated with poetic words. In this context, birds have been found in the Al-Jaziri's collection of poems and each one carries a special symbol based on the natural features and characteristics. This research paves the way to identify these birds, as well as to unveil their characteristics related to symbolic subjects according to the Sufi poetry. It also attempts to clarify the hidden meanings behind these symbols for each bird's name. This research consists of an introduction and two main sections, the first section deals with the theoretical framework on symbolism, while the second section deals with the practical aspect of the symbols used for birds in Al Jaziri's collection poems. Finally, it deals with the most important results of the study.

Keywords: Symbol: Bird, poetry, Sufism, Jazeeri.